

Les competències emocionals a l'alumnat de Primària

López Cassá, Èlia elialopez@ub.edu
Pérez Escoda, Núria nperezescoda@ub.edu
Grop (Grup de Recerca en Orientació Psicopedagògica).
Universitat de Barcelona

Resum

Aquesta comunicació té com a finalitat donar a conèixer el nostre Qüestionari per a l'avaluació de les competències emocionals per a nens i nenes de 9 a 13 anys d'edat.

Presentem l'estudi preliminar realitzat durant el curs 2008-2009 amb una mostra total de 369 alumnes de cicle mitjà i superior de l'etapa de l'educació primària.

El QDE (9-13) evalua la competència emocional en les cinc dimensions d'estudi: consciència emocional, regulació emocional, autonomia emocional, competència social i competències per a la vida i el benestar, d'acord amb el marc teòric de referència (Bisquerra i Pérez Escoda, 2007).

Per a l'elaboració de l'instrument hem seguit les següents fases: primera elaboració dels ítems tenint com a referència el marc teòric esmentat i de la revisió d'altres instruments d'avaluació, anàlisi dels jutjes, aplicació pilot del QDE en diferents centres educatius del territori nacional, primer anàlisi de la fiabilitat, revisió dels ítems del QDE, aplicació de l'estudi preliminar també en diferents centres educatius del territori espanyol i finalment la confecció del qüestionari definitiu.

Els resultats del nostre estudi ens permeten concloure que el QDE és fiable ($\alpha = 0,80$) i adequat per a una mostra de nens i nenes de 9 a 13 anys d'edat. És poc recomenable per a nens i nenes menors de les edats esmentades. Per això, aquest qüestionari es adient a partir de quart curs d'educació primària.

Així mateix observem algunes diferències significatives al comparar l'alumnat en funció al gènere, especialment en les dimensions de consciència emocional, regulació emocional i en autonomia emocional.

Paraules clau: Avaluació de competències emocionals, desenvolupament emocional, qüestionari de desenvolupament emocional, educació primària.

Objectius

- Elaborar un instrument per a l'avaluació de les competències emocionals dels nens i nenes de 9 a 13 anys d'edat.
- Obtenir dades sobre la validesa i fiabilitat de l'instrument.

-Confeccionar el qüestionari definitiu.

Exposició del treball

Marc teòric referencial

Per a l'elaboració del qüestionari ens basem amb el marc teòric referencial de Bisquerra i Pérez Escoda (2007). Entenem per competències emocionals al conjunt de coneixements, capacitats, habilitats i actituds necessàries per comprendre, expressar i regular de forma adequada els fenòmens emocionals. En el concepte de competència s'integra el saber, saber fer i saber ser. En el model teòric identifiquem cinc dimensions d'estudi: consciència emocional, regulació emocional, autonomia emocional, competències socials i competències per a la vida i el benestar. La taula següent és un resum del model.

	DIMENSIÓ	DESCRIPCIÓ
COMPETÈNCIA EMOCIONAL	Consciència emocional	Capacitat per prendre consciència de les pròpies emocions, afegint l'habilitat per captar el clima emocional d'un context determinat.
	Regulació emocional	Capacitat per utilitzar les emocions de forma adequada. Pupos el prendre consciència de la relació entre emoció, cognició i comportament; tenir bones estratègies d'afrontament, capacitat per autogenerar-se emocions positives.
	Autonomia emocional	La autonomia emocional inclou un conjunt de característiques relacionades amb l'autogestió emocional, entre les que es troben la autoestima, actitud positiva a la vida, responsabilitat, capacitat per analitzar críticament les normes socials, capacitat per buscar ajuda i recursos, així com l'autoeficàcia personal.
	Competències socials	Les competències socials es refereixen a la capacitat per mantenir bones relacions amb altres persones. Això implica dominar les habilitats socials bàsiques, comunicació efectiva, respecte, actituds prosocials, assertivitat, etc.
	Competències per a la vida i el benestar	Capacitat per prendre comportaments adequats i responsables per a la solució de problemes personals, familiars, professionals i socials, orientats cap a la millora del benestar de vida personal i social.

Quadre.1. Dimensions de la competència emocional.

Fases en l'elaboració de l'instrument

L'elaboració del *Questionari de Desenvolupament Emocional per a nens i nenes de 9 a 13 anys d'edat* (QDE-9-13) es va iniciar durant el curs escolar 2008-2009. Fent referència al marc teòric exposat anteriorment i feta una revisió d'altres instruments d'avaluació tals com el CEE, QDE-A, QDE-SEC, etc. es va elaborar un primer banc d'ítems i es va dissenyar el borrador del QDE (9-13) com a instrument per detectar necessitats en les

diferents dimensions de la competència emocional. Inicialment el QDE (9-13) es va configurar amb 43 ítems en forma d'escala qualitativa amb quatre categories de resposta (Quasi mai, Poc, Sovint, Molt Sovint). Es va procedir a la validació d'aquesta primera versió de l'instrument mitjançant jutges; i després a la seva aplicació pilot a diferents centres educatius d'àmbit nacional a una mostra de 369 alumnes de tercer a sisè de primària es va fer l'anàlisi de fiabilitat veient que 6 dels ítems presentaven una fiabilitat baixa, per aquest motiu es va decidir prescindir d'ells en la versió definitiva del qüestionari. També es va decidir no passar la prova a nens i nenes de tercer de primària donat que a l'aplicació pilot es va detectar que tenien molts problemes de comprensió dels ítems del qüestionari i que hi havia llacunes a l'hora de respondre a cadascun del ítems.

A partir d'aquesta experiència es va passar de nou el qüestionari a alumnat de quart a sisè de primària, amb una mostra definitiva de 263 alumnes de diferents centres educatius del territori espanyol. En aquesta segona prova no es van observar dificultats significatives per respondre els 37 ítems del qüestionari. Aquesta nova versió, obté una fiabilitat mesurada per l'alfa de Cronbach de 0,81.

A partir d'aquí el nostre repte està en millorar la prova i després de consultar amb alguns experts s'ha considerat més oportú que les respostes es puguin donar en una escala gràfica.

Mostra d'estudi

La mostra convidada d'estudi va ser de 369 alumnes de tercer a sisè d'educació primària però finalment, a l'eliminar els alumnes de tercer curs, va passar a estar constituïda per una mostra de 263 alumnes de quart a sisè curs de l'educació de primària.

MOSTRA CONVIDADA	3R PRIMÀRIA	4T PRIMÀRIA	5È PRIMÀRIA	6È PRIMÀRIA	MOSTRA DEFINITIVA
369	106	119	71	73	263

Procediment

Un cop recollides les dades es van analitzar mitjançant el paquet estadístic SPSS. S'ha realitzat el següent anàlisi:

- Fiabilitat de l'instrument.
- Comparació de mitjanes per gènere en cadascuna de les dimensions d'estudi.

Resultats, conclusions i prospectiva

La fiabilitat del qüestionari s'ha calculat mitjançant el coeficient alfa de Cronbach, que és una prova de consistència interna. Els resultats són els següents:

-Fiabilitat mesurada per l'alfa de Cronbach: $\alpha = 0,81$.

-Fiabilitat entre els ítems de cadascuna de les dimensions sent altes. Hi ha alguns ítems que nos s'inclouen en la taula ja que s'han descartat per la seva baixa fiabilitat. Presentem taula amb les dades que s'informen.

	Media de la escala si se elimina el elemento	Varianza de la escala si se elimina el elemento	Correlación elemento-total corregida	Alfa de Cronbach si se eleimina el elemento
ITEM1	103,8736	149,584	,391	,799
ITEM2	105,0181	152,451	,214	,804
ITEM3	103,7443	148,495	,420	,797
ITEM4	103,8432	148,885	,328	,800
ITEM5	104,1436	148,345	,391	,798
ITEM7	104,2319	148,483	,398	,798
ITEM8	103,6303	151,842	,286	,802
ITEM10	104,0371	150,903	,290	,802
ITEM12	104,0793	148,760	,388	,798
ITEM14	104,4858	148,150	,381	,798
ITEM15	104,2472	149,881	,321	,800
ITEM16	104,1976	152,533	,215	,804
ITEM19	103,6417	150,957	,315	,801
ITEM20	103,7367	150,153	,345	,800
ITEM22	104,4839	154,912	,106	,808
ITEM23	104,0789	150,197	,292	,801
ITEM27	103,7215	149,534	,390	,799
ITEM28	103,7215	148,568	,401	,798
ITEM29	104,0485	153,427	,147	,807
ITEM31	104,3641	150,012	,352	,800
ITEM32	104,0105	146,819	,437	,796
ITEM33	104,0105	149,290	,385	,799
ITEM34	104,6227	149,707	,305	,801
ITEM36	103,9266	147,311	,461	,796
ITEM37	103,8850	151,068	,285	,802
ITEM41	103,7633	148,571	,408	,798
ITEM42	104,5618	151,093	,215	,805
ITEM43	103,9459	150,716	,302	,801
item26recode	104,7215	156,916	,005	,812
item30recode	104,1094	148,724	,360	,799
item35recode	103,8470	150,357	,311	,801
item38recode	104,2424	150,177	,293	,801
item39recode	104,3299	149,525	,298	,801
item9recode	104,6265	154,029	,146	,806
item24recode	104,5238	153,102	,158	,806
item17recode	104,5428	155,559	,064	,810
item18recode	104,6265	154,594	,101	,808
item40recode	104,9192	156,048	,039	,811

Així mateix observem algunes diferències significatives al comparar l'alumnat en funció al gènere, especialment en les dimensions de consciència emocional, regulació emocional i autonomia emocional. Presentem la taula que explicita aquestes dades.

	Gènere	N	Mitja	Desviació	Prova T
				típica.	Sig. (bilateral)
Consciència	F	128	3,0156	,42642	,002
	M	154	2,8520	,45812	
Regulació	F	128	2,8247	,48334	,043
	M	156	2,7050	,50347	
Autonomia	F	129	2,7132	,47825	,002
	M	156	2,8953	,48903	
Competència Social	F	129	2,4897	,47860	,043
	M	156	2,3782	,44655	
Competències vida	F	129	3,1124	,51756	,846
	M	155	3,1008	,48672	
Total Competència Emocional	F	127	2,8562	,30983	,084
	M	154	2,7884	,33946	

Els resultats del nostre estudi ens permeten concloure que el QDE és fiable ($\alpha = 0,81$) i adequat per a una mostra de nens i nenes de 9 a 13 anys d'edat.

És poc recomanable per a nens i nenes menors de les edats esmentades. Per això, aquest qüestionari es adient a partir de quart curs de l'educació primària.

Aquesta és una interessant eina per a la detecció de necessitats de l'alumnat que permet orientar l'adaptació de programes d'educació emocional per a grups classe a l'hora que facilitat dades individuals que permeten al tutor realitzar una intervenció més personalitzada.

La nostra intenció de futur es centra en elaborar un instrument per poder avaluar les competències emocionals dels 6 als 8 anys d'edat, franja de l'educació primària que en aquesta prova no queda recollida.

Qüestions i/o consideracions per al debat

- Cóm podem avaluar les competències emocionals dels nens i nenes dels 6 als 8 anys d'edat, tenint en compte que els seus nivells lectoescriptors són encara incipients.
- Com incloure l'avaluació de les competències emocionals en els informes acadèmics a l'educació primària.
- Disposem d'altres eines per avaluar les competències emocionals dels nens i nenes de l'educació primària?
- Cóm podem afavorir les competències emocionals dels nens i nenes d'aquestes edats?
- Quines són les competències emocionals dels docents?. Necessitat i/o formació.

Bibliografia

- Bar-On, R., y Parker, J. D. A. (2000). *The Handbook of Emotional Intelligence. Theory, Development, Assessment, and Application at Home, School, and in the Workplace*. San Francisco, Ca: Jossey-Bass.
- Bisquerra, R. (2000). *Educación emocional y bienestar*. Barcelona: Praxis.
- Bisquerra, R. (2002). La competencia emocional, en M. Álvarez y R. Bisquerra, *Manual de orientación y tutoría* Barcelona: Praxis, 144/69-144/83.
- Bisquerra, R. y Pérez, N. (2007). Las competencias emocionales. *Educación XXL*. 10. 61-82
- CASEL (Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning). (2006) SEL Competences [en línia] (UIC) University of Illinois at Chicago: Chicago. Disponible en: http://www.casel.org/about_sel/SELskills.php [consulta: 2007, 12 de noviembre]
- Ebel, R.L. y Frisbie, D.A. (1986). *Essentials of Education Measurement*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- ISBE (Illinois State Board of Education). (2006). Illinois Learning Standards Social and Emotional Learning (SEL). Disponible en: http://www.isbe.state.il.us/ils/social_emotional/standards.htm [consulta: 2007, 12 de noviembre]
- Goleman, D. (1995). *Inteligencia emocional*. Barcelona: Kairós.
- GROP (2009). *Actividades para el desarrollo de la inteligencia emocional en los niños*. Barcelona: Parramón
- Mayer, J.D., & Salovey, P. (1997). What is Emotional Intelligence? En P. Salovey & D.J. Sluyter (Eds.), *Emotional development and emotional intelligence: Educational implications* (pp. 3-31). Nueva York: Basic Books.
- Mestre Navas, J. M. y otros (2000) cuando los constructos psicológicos escapan del método científico: el caso de la inteligencia emocional y sus implicaciones en la validación y evaluación. *Revista Electrónica de Motivación y Emoción. (REME)* Disponible en: <http://reme.uji.es/articulos/amestj1961605100/texto.html> Consultado [5 de abril de 2009]
- Payton, J. W., Wardlaw, D. M., Graczyk, P. A., Bloodworth, M. A., Tompsett, C. J., & Weissberg, R. P. (2000). Social and emotional learning: A framework for promoting

- mental health and reducing risk behaviors in children and youth (download). *Journal of School Health*, 70, 179-185.
- Pérez, J. C., Petrides, K. V. y Furnham, A. (2005). Measuring trait emotional intelligence. En R. Schulze y R. D. Roberts (Eds.), *International Handbook of Emotional Intelligence* (pp. 181-201). Cambridge, MA: Hogrefe & Huber.
- Pérez-Escoda, N., Bisquerra, R. Filella, G. y Soldevila, A (2010) Construcción del Cuestionario de Desarrollo Emocional de Adultos (QDE-A) Revista Española de Orientación Psicopedagógica (REOP), 21, 1.
- Repetto, E. y col. (2009). *Formación en competencias socioemocionales*. Madrid. La Muralla.
- Saarni, C. (1997). Emotional competence and self regulation in childhood. En P. Salovey y D. J. Sluyter (Ed.), *Emotional development and emotional intelligence* Nueva York: Basic Books, 35-66.
- Saarni, C. (1999). *The development of emotional competence*. Nueva York: Guilford.
- Saarni, C. (2000). Emotional Competence. A Developmental Perspective. En R. Bar-On y J. D. A. Parker (Eds.), *The Handbook of Emotional Intelligence. Theory, Development, Assessment, and Application at Home, School, and in the Workplac*. San Francisco, Ca: Jossey-Bass, 68-91.
- Salovey, P., y Mayer, J. D. (1990). Emotional Intelligence. *Imagination, Cognition, and Personality*, 9, 185-211.
- Salovey, P., y Sluyter, D. J. (1997). *Emotional Development and Emotional Intelligence. Educational Implications*. Nueva York: Basic Books.
- Schulze, R., y Richard, D. R. (Eds.). (2005). *Emotional Intelligence. An International Handbook*. Gotingen (Alemania): Hogrefe & Huber Publishers.